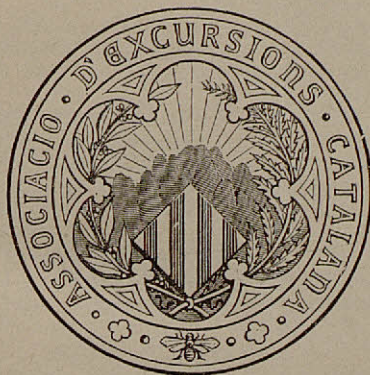

BUTLLETÍ
DE LA
ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS
CATALANA.

1887.

TOMO IX.

BARCELONA.

IMPREMPTA DELS SUCCESSORS DE N. RAMIREZ y C.^a

Passatge de Escudillers, núm. 4.

1887.

*El Director
Ramón Urbiá
& Solana*

safreig al derrera. Aquí lo relloige senyalava las 4^h t. A unas cent passas avans d' arribar á aqueixa casa 'ns aturárem cosa de tres minuts pera contemplar la part del Vallés que s' descubreix, cridantnos en particular la atenció la llarga é industriosa ciutat de Sabadell y las montanyas de Montserrat, Sant Llorens, Puig de la Creu, las del Farell y Sant Sadurni que tanca l' horisó sensible en sa part N. O.

Pujárem un poch, y al tenir que baixar, á la esquerra, hi ha una carretera, la que emprénem per ser la que conduheix á la Dinamita. Avans de girarnos, donárem una compassiva mirada als pins que hi han, passat lo torrent y á devant las casas Gaig y Matansa, per lo trist recort dels 9 fusellaments que h feu verificar lo gefe senyor Casals lo día 5 d' Agost de 1869.

Dita carretera vé plana, seguint per prop de baix de la Nau, rublerta de vinya, quals rahims, en particular la pansa rossa (xarel-lo,) semblava que 'ns convidavan á que n' probéssem alguns grans, mostrantnos llurs galtonas tant ben pintadas. A la dreta hi ha la montanya dita Nauheta. Caminats uns tres quarts, se véuhen unas pots dalt de pals que díuhen: «Fábrica de dinamita» y un bon tros de terreno tancat ab cledas, dins las quals hi han los varis edificis que componén la fábrica. Aqueixos son: 1er lo charpanta; 2^{on} lo molí (á pocas passas xaragay amunt s' troba la fresca y rica font de la Nau); 3er magatzem y depósit dels carros; 4^{rt} depósit de la pasta; 5^{nt} hont ómplen los cartutxos; y, per fi, á dalt, á unas cent cinquanta-passas, á la dreta, hi ha la casa habitació dels cinch dependents que hi habitan ab las corts dels animals.

Allí hi trobárem als propietaris senyor Torruella pare y fill, ab los que, després de saludarnos y haver fet la visita, tornárem cap á Mollet.

Passárem per lo meteix camí, exceptuant, que al ésser davant de la casa Ramugosa, desde hont lo sol se 'ns amagá per detrás las capsaladas dels pins pròxims, agafárem un curriol que passa á la dreta d' un torrent, per hont se troban moltas casetas y horts, y, á l' altra part, hi ha la iglesia, casas Torrens y Tayá.

Si bé era lo día de la festa major, no hi havia gens de broma per causa de la por del cólera. No vegérem més que un grupo de unas setze personas ab dos guardias civils davant l' hostal d' En Toni.

VICENS PLANTADA Y FONOLLEDA.

Mollet del Vallés y Abril de 1886.

SECCIÓ DE FOLK-LORE.

CARTAS SOBRE LA MISCELÁNEA FOLK-LÓRICA

VOLÚM IV DEL FOLK-LORE CATALÁ

(Continuació)

VI

Ab la galanura d' estil que li es propia y ab la minuciositat que ell acostuma, descriu lo senyor Maspons y Labrós *lo ball de gitanas en lo Vallés*. No es mon ánimo seguirlo pas á pas en la descripció de las pintorescas collas que

hi prénen part, dels moviments de las parellas, ni menos en la evocació dels recorts que á la pensa li vénen al parlar de las costums de la terra que l' ha vist náixer. Molt altre es mon propósit.

En materia de balls cada terra té 'ls seus, més ó menos típics, y no acabaria may si hagués de descriure tots los populars que he vist dins y fora de Espanya.

Faré, donchs, sols notar al senyor Maspons y Labrós que l' ball que anomeném de gitanas en lo Camp de Tarragona es molt diferent del que aytal nom té en lo Vallés.

A Reus, per exemple, lo ball de gitanas consisteix en una comparsa d' hòmens, vestits ab unas enagüetas curtas, blanques, ab cenefas de diferents colors, calsillas de cuyro ab cascabells ó sense, espadenyas ab betas vermelles, cos de camisa blanca, faixa y banda de seda també vermella y barret en forma de papequina, per l' estil del dels nigromántichs, cubert de cintas y flochs molt llampants.

Un dels hòmens d' aquesta comparsa porta un pal d' uns vint pams de alsaria del que penjan diferents cintas de variats colors; cada hù dels demés ne pren una ab la má dreta y tot ballant al só de la dolsayna y del tamboril forman mil figuras, passant tant aviat per damunt com per dessota de las cintas de llurs companys y formant al entorn del pal una vistosa trena de tants colors com cintas hi ha.

Com se veu, aquest ball es de destresa, com lo de bastons, y es ben diferent del de parellas de jóvens y noyas del Vallés.

L' article que segueix es del senyor Almirall y té per objecte fer algunas consideracions sobre l' meteix ball de gitanas, y per cert que sa inserció en aquesta *Miscelánea folk-lòrica* ha donat lloch á no pocas críticas que no crech pas sian del tot justas.

Es molt cert que l' article del senyor Almirall no es folk-lòrich en lo sentit estricte de la paraula, mes no per aixó l' trobo fora de lloch en lo llibret que m' ocupa, puig que aquell no es altra cosa que consideracions fetas sobre datos folk-lòrichs. Y aixís com pera mí es tant arqueólech lo qui recull los antichs restos sepultats en las capas de sorra del desert, com lo qui 'ls classifica y cataloga en lo museo, com lo qui, estudiantlos en aquest museo, los compara y ne deduheix conseqüencias, qualsevols que aquestas sian; aixís també considero que es tant folk-lòrich lo qui recull los restos del antich saber popular ó estudia las costums dels pobles, com lo qui de aquestos aplechs ne trau las conseqüencias que tingui per convenient. Y si no, aquí va aquest exemple: lo senyor Gomis, en lo tomo primer del *Folk-lore catalá*, va recullir y ordenar una serie de datos y preocupacions sobre l' llamp y 'ls temporals, posant al costat de las prácticas populars las de la Iglesia católica, de tal modo que á primera vista s' comprén que unas y otras son las meteixas. Ara bé, lo senyor Maspons, en un eruditíssim prólech, va traure d' aquells datos conclusions diametralment oposadas á las que dels datos recullits per l' autor se desprenían. ¿Vol dir aixó que l' esmentat senyor Maspons no fés folk-lorisme? Molt al contrari, ne feu y de la bona manera ab que ell sab ferne.

Jo encara crech més; crech que si 'ls datos folk-lòrics que s' recullen no haguéssen de servir pera traure 'n conseqüèncias, tant se valdria no recullirlos.

Y cuidado que no soch pas d' aquells que créuen que l' *folk-lore* 'ns puga portar al coneixement del orígen dels pobles, puig pera mí es tant difícil conèixer aquest orígen per las costums dels pobles, com ho es saber, per los jochs de las criaturas, quí son los pares de las que s' hi entregan. Es més, quant més estudí la Historia, més convençut estich de que tots los pobles que han habitat y habitan en la terra, en igual grau de desarrollo y civilisació, han tingut y ténen costums molt parescudas.

Prenéu qualsevol de las preocupacions y prácticas avuy en ús entre nosaltres, y n' trobaréu de consemblants en l' apogeo de las civilisacions romana, grega, assiria y egipcia. Quan un se posa á profundisar en aquesta materia, espanta lo lluny á que l' portan tals estudis. En aquesta branca de las humanas investigacions se pot dir mellor que en cap altre que res hi ha nou sota l' sol.

Mes tornant al article del senyor Almirall, repeteixo que no sols no l' trobo fora de lloch sino que crech que l' senyor Arabia ha fet molt bé de posarlo en dita *Miscelánea folk-lòrica*, encara que no siga més que com á mostra de la diversitat de treballs que en aquest punt se pòden fer.

Y ara espero que m' permeterán donar resposta á la eruditíssima carta del senyor C. Bosch de la Trinxeria, insertada en lo n.º 241 d' aquest meteix periódich.

Diu aquest senyor:

«Desitjaría que lo senyor G. nos fés conèixer un monastir benedictí del peu dels Pyreneus que existís, com ell diu, en la primera meytat del sigle vi. Allavors confessaré lo meu error, y pot estar cert que li quedaré agrahit.

»Si l' Ordre de St. Benet fou sols fundat en pais llunyá (Italia, reyal. Napol's), á Monte-Cassino en 520 ó sigle vi, era dificultós que en lo meteix sigle se trobéssen ja monastirs benedictins en nostras valls pyrenáicas, mes sí, cellas ó capellas hont los anacoretas feyan penitència, pera reunir-se algun temps després en comunitat, fundant aquells célebres monastirs quals ruinas fan encara nostra admiració.»

Vaig á compláurel.

Hi ha en l' antich realme de Sobrarbe, no molt lluny del Riu Cinca, un monastir anomenat de Sant Victorián, que avuy dista molt de ser lo que antigament era. Dit sant, que vivia en una cova d' allí á la vora, fou elegit abad d' aquell monastir, que llavors se nomenava *Asanense* ó de Sant Martí de *Asán*; é instituít en ell la regla de Sant Benet. Morí Sant Victorián lo dia 12 de Janer del any 561, després de uns 30 anys de abadiat. Era italiá y aixó explica que conegués l' ordre de Sant Benet y l' apliqué al monastir que

ell regia, fundat, segons alguns historiadors, pe'l rey got Gesalrico, pe'ls anys 506.

Més cap á Catalunya, y en lloch hont encara s' parla catalá,—més ó menos adulterat,—en la vora esquerra del Essera y entre 'ls llochs de Seira y Carbarrens, en lo comtat de Ribagorça, hi ha las runas d' un altre monastir, lo de Sant Pere de Tabernas, que depenia del *Asanense*, ahont lo bisbe de Saragossa hi portá un os del bras de Sant Pere quan se vegé obligat á fugir de la capital del seu bisbat per la invasió alarb.

Un y altre d' aquestos dos monastirs son donchs anteriors á aquesta invasió y l' primer es ben bé de la primera meytat del sigle vi, com jo havia afirmat.

Pot lo senyor Bosch de la Trinxeria consultar lo *Teatro histórico de las Iglesias de Aragón* de Fray Joseph de Huesca y la *Historia de la muy noble y muy leal ciudad de Barbastro y descripción geográfico-histórico de su diócesis*, per lo Dr. D. Saturnino Lopez Novoa, y no podrá menos de convèncers' de que no vaig fer una afirmació gratuita.

Pot ser dels monastirs de nostras valls pyrenáicas, quina fundació ó renovació s' atribuïx á Carlo Magno y á Ludovico Pío, no se n' han conservat prou noticias per no estar tant íntimament lligats ab la vida d' algun sant y sobre tot d' un sant tan valió com Sant Victorián, á quina intercessió s' atribuïxén molts de las victorias obtingudas pe'ls reys de Aragó sobre 'ls moros.

Faig punt, perque aquesta carta se va fent massa llarga, y deixo pera una altra lo continuar l' exámen de la obreta que m' ocupa.—G.

Barcelona, 25 Octubre de 1887.

VII

Al article del senyor Almirall seguéixen dúas notas folk-lóricas del President del *Folk-lore catalá*, D. Gayetà Vidal de Valenciano.

La primera d' ellas, titulada *Endevinar lo que han menjat los nens*, m' ha deixat ab lo desitj de saber en qué consistia la sabiesa de tal *endevinació*, y, com suposo que á la majoria dels lectors los haurá passat lo meteix, vaig á subsanar una omisió del autor, explicant cóm y quánt pot adivinarsen lo que han menjat los nens.

Generalment, y sobre tot entre la classe del poble, 'ls nens no s' distingéixen per llur pulcritut en lo menjar, aixís es que si 'ls pares no ténen cuydado de rentá'ls hi la cara després d' haver menjat, sólen conservar al entorn de la boca claras senyals de lo que han menjat, sobre tot si son ous, xocolata ó altra vianda que 'ls embrute la cara; y llavors res més fácil que poguer endevinar lo que han menjat més que picá'ls hi l' front ab los nusos dels dits. De vegadas ni necessitat de tals senyals hi ha: basta haverlos vist menjar

¹ En 1882 s' ocupá extensament d' aquest monastir en nostre BULLETÍ, nostre consoci D. Cels Gomís (V. N.º 51, Desembre 1882, pl. 218-222).

sense que ells se n' adonéssen. Ja veyéu si la cosa es senzilla, una vegada explicada.

La segona nota s' titula *Perqué de las abecerolas ne dihém lo Jesús* y crech que está en lo cert al dir que n' dihém *lo Jesús*, lo meteix que 'ls castellans ne diuhen *El Cristus*, per la costúm d' encabessar las abecerolas ab la xifra d' aquest nom.

Lo dimoni en los cuentos populars, per D. Joseph Cortils y Vieta, es sols una petita mostra de lo que en aquesta materia pot ferse, puig no hi ha més que fullejar los quatre volums del *Año Virgíneo* ó 'ls molts llibrets donats á la estampa per lo nostre paísá Rvnt. Pare Claret, pera trobar un sens fi d' exemples de fets en que lo dimoni hi intervé d' una manera directa: y si dels llibres passém á la tradició oral, ne trobarém encara molts més; sols que aixís com en los llibres lo dimoni hi representa sempre un paper terrorífich, en los cuentos populars hi representa moltas vegadas lo meteix paper que l' graciós en las comedias. Si haguéssém de judicar del magí del dimoni per lo que d' ell nos conta la tradició oral, hauríam de considerar á aquest com un pobre home que de tothom se deixa enganyar. Nombrosos son los cassos que d' aixó podria esmentar, mes me contentaré ab recordar lo que va unit á la construcció de tots los ponts del diable de dins y fora de Catalunya y que no repeteixo per que tothom lo sab de cor.

Lo que més caracteriza als pobles es la cansó. Cada hú d' ells té la seva peculiar y es de veure cóm li parla al cor quan la sent lluny de la seva terra. Miréu cóm cambia la expressió del andalús que lluny del seu país sent cantar una *rondeña*, una *soledad*, un *jaleo* ó una *malagueña*; la d' un aragonés al sentir cantar la *jota*; la d' un castellá quan sent puntejar unas *seguidillas*; la d' un gallego al ascollar los pausats y monótonos compassos de la *muñeira*; la d' un biscaí al sentir lo tamboril y l' flautí que toca un *zortzico*, y tindréu una idea de lo que sent lo catalá al ascollar en llunyanas terras las cadenciosas baladas de las nostras montanyas.

Una nit era jo al café de Sant Lluís, en lo carrer de la Montera á Madrid, y nostre paísá y célebre violinista Fortuny se posa á tocar lo *ranç de las vacas*, la cansó característica dels montanyesos suïssos. Un suís que allí á la vora d' ell prenía café, se va posar á plorar com una criatura. En aquell moment no podia jo comprendre lo sentiment d' aquell bon home. Pero més tart, quan, trobantme jo á Suïssa en mitj del hivern, vaig sentir tocar ab notable maestría unas malaguenyas per lo guitarrista Miralles, me vingué sobtadament á la memoria aquell pobre suís de Madrid ¡y aixó que havian passat més de deu anys!

En altra ocasió, trobantme en una masía del Camp de Tarragona, una bona dona, tot gronxant lo bressol en que jeya son nen, cantava aquella tant coneguda cansó de *Lo Fill del rey*, que comensa:

Tres n' eran, tres ninetas
¡mes ay!
Tres n' eran tres; tres n' eran tres;
L' una n' renta bugada
¡mes ay!

L'altra l'extén,
jmes ay!
L'altra l'extén.

y vaig sentir una impressió com may més he sentit. Y es que aquella cansó era la meteixa ab que m' feyan dormir á mí quan era criatura y no la havia sentida cantar feya lo menos setze anys.

Per aixó cada vegada que veig un aplech de cançons populars no puch menos de pensar en lo plaher que experimentarán aquells de quin país sian al sentir las cantar de nou, ja que res hi ha com ellas pera fer vibrar las cordás del cor humá.

Seguéixen á aquestas cançons, recullidas per mossen Joan Seguirá, quatre respostas á diferents preguntas del interrogatori del Folk-lore catalá, y d' ellas m' ocuparé en ma octava y darrera carta.—G.

Barcelona, 31 Octubre 1887.

*
**

Sr. Director de *L'Arch de Sant Martí*.

Molt senyor meu y amich: Dech donar las gracias al meu crítich G. per haverme indicat la existencia d' un monastir benedictí, fundat, segons alguns historiadors, per lo rey got Gesalrico, pe'ls anys 506, en l' antich reyalme de Sobrarbe, anomenat de Sant Victorián. Dit sant, que fou elegit abad d' aquell monastir, instituí en ell la regla de Sant Benet.

En quant al segon monastir, que senyala en lo comtat de Ribagorça, dependent del primer ó sia del *Asanense*, la seva afirmació no es tant precisa en quant á la data de sa fundació com per la del monastir de Sant Victorián, que fixa en la primera meytat del sigle iv.

Donchs, essent aixís, lo Sr. G., y jo tením rahó, encara que los dos monastirs que cita sian un xich lluny de nostra terra, puig que al parlar jo dels convents de l' orde de Sant Benet, me refería sols als monastirs de Catalunya. Per'xó li cití los qui 'ns son coneguts, tots fundats en los siglès viii, ix y x, durant los primers temps de la Reconquista.

Lo Sr. G., que considero com un erudit arqueólech, me permeterà presentarli alguns datos precisos sobre la fundació dels monastirs benedictins de nostra terra. Los crech interessants com á datos folk-lórichs.

1.er SANT ANDREU D' EXALADA, en lo Conflent, Roselló.— Existía en 840 y fou destruhit en 878. (*Publicateur des Pyrenées Orientales*, de 1836, N.º 19).

2.^{on} SANT GENÍS DES FONTS, Rosselló, al peu dels Pyreneus (Alberes). — «Créese fué edificado en tiempo de los Godos y reedificado por el abad Sentimiro, con favor de Carlos el Grande, confirmándolo este año (814) Ludovico. Consta de los Privilegios en el Archivo del Convento. (*Feliu de la Peña*. T. I, pl. 247). «Anno 819 aut paulo ante fundatum est monasterium Sancti Genesii de Fontanico in pago Ruscinonensi a religioso quodam viro nomine Sentimiro». (*Marca Hisp.*, Col. 347).